



**GUARANI ÑE'Ë RERERUAPAVË REKOGUATAHA TETÃ PARAGUÁIPE. TEKOTEVËVA OJE'E TENONDETE.** Guaraní Ñe'ë Rerekuapavë (GÑR) oñemoingo ypy Léi 4.251/10, “Ñe'ënguéra reheguáva” rupive, oñemoiva'ekue ary 2010-pe, jasyrakõi 29 jave. Umi 15 Terekuára tenondetegua oñemoi haguã, Paraguái Ñe'ënguéra Sämbhyha (PÑS) ohenoiva'ekue mayma tapicha ikatupyryva ñe'ë jekuaápe, taha'e guaraní ñe'ë ñemyesakãme, ñe'ë ñembojeguápe téra ñeporombo'épe, upéicha he'i rupi ojejapova'erãha upe léi iñakytã 44-pe. Ojoporavopávo umívape, Paraguái Ñe'ënguéra Sämbhyha, omoingo ñepyrü Guaraní Ñe'ë Rerekuapavë, aty añete rupive, jasyra 12 jave, ary 2012-me. Upe rire, jasyrateĩ 08 ramo, ary 2012-me avei, Paraguái Retã Ruvichavete, karai Luis Federico Franco Gómez, ha Paraguái Ñe'ënguéra Sämbhyha, karai Carlos Alberto Villagra Marsal, oñondive, ohenoĩ umi Terekuára ypykuépe aty añeterã Soláno Lópe Rogavusúpe, ha upe kotyguasú hérava “Libertad” pe omoĩ ipyti'a rehe kuéra mbo'y jeguaka ha ome'ë ichupekuéra kuatia añete oikuaaukáva ha'eha Guaraní ñe'ë rerekua. Upéramo oñemoĩ Terekuára ramo ko'ã tapichápe: Feliciano Acosta Alcaraz, Domingo Adolfo Aguilera Jiménez, Mario Rubén Álvarez Benítez, Almidio Milciades Aquino Arguello, Rubén Bareiro Saguier, David Abdón Galeano Olivera, María Georgina González Morán, María Eva Mansfeld de Agüero, María Elvira Martínez de Campos, Julia Irene Segovia Silva de Borba, Ramón Raimundo Silva Fernández, Lino Trinidad Sanabria, Miguel Ángel Verón Gómez, Sara Delicia Villagra-Batoux ha Tadeo Zarratea Dávalos. Ha upéicha, Léi Ñe'ënguéra reheguáva ombohape rupi iñakytã 43 ha 44-pe, ha avei pe Apoukapy papaha 80/12 oguenohëva'ekue Paraguái Ñe'ënguéra Sämbhyha iñakytã 2<sup>ha</sup> rupive, upe Terekuára aty opyta Amandajépe, ikatu kuaa haguãicha ojapo Guaraní Ñe'ë Rerekuapavë rekoguatara. Opaite umíva rehe ha oñembopokatu rupi chupekuéra iñepyrüete guive, ko'ã Terekuára ypykue oñohendupa porã rire Amandajépe, péina omoĩ Guaraní Ñe'ë Rerekuapavë rekoguatara kóicha: **MBOJA'ORE I. MOAKÄHA I. IÑEMOINGO YPY, HÉRA HA HÓGA RENDA REHEGUA. Akytã 1<sup>ha</sup>. Iñemoingo rehegua.** Guaraní Ñe'ë Rerekuapavë oiva Paraguáipe, oñemoingo ypy Léi 4.251/10, “Ñe'ënguéra Reheguáva” rupive, ha ojepyso ipokatu Paraguái yvy tuichakue javeve ikatu kuaa haguãicha ombohako guaraní ñe'ë ijehaipé, iñe'ëndýpe, iñe'ë teépe, iñe'ëtekuaápe ha iñe'ësyrýpe. **Akytã 2<sup>ha</sup>. Héra tee rehegua.** Ko temimoĩmby réra tee hína: Guaraní Ñe'ë Rerekuapavë ha oñembohasávo karai ñe'ëme: Academia de la Lengua Guaraní. **Akytã 3<sup>ha</sup>. Hekove pukukue ha hóga renda rehegua.** Guaraní Ñe'ë Rerekuapavë rekove noñembo'apyrajekuaái. Oguereko hóga tee táva Paraguáype ha ikatu avei omoĩ ambue hogarã okaraháre, tetápýpe ha máva ijeroviaha tetã ambue rupi. Terekuapavë ombohokova'erã ko'ã mokõi

temimoimby. **MOAKÄHA II. ÑE'Ë OMOPYENDÁVA IJAPYTEREKUETE REHEGUA. Akytä 4<sup>ha</sup>. Pokatupavë ñe'ë rehegua.** Léi he'i rupi Guarani Ñe'ë Rerekuapavë oñemoi mba'apo haguä mayma tapicha guaraníme oñe'ëva rérape. Péva he'ise opavavete tapicha paraguái guarani ñe'ë oiporúva pópe oíha upe pokatupavë. **Akytä 5<sup>ha</sup>. Hemiaporä tee rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë, omba'apo rupi guaraníme oñe'ëva rérape, ojavova'erä hekoitépe opaite hembiapopy, ha omboykeva'erä opaichagua jejahéi guarani rehe ojejaposéva térä teko omomba'ese'yva pokatupavë oguerekóva tetäyguára iñe'ë rehe. **Akytä 6<sup>ha</sup>. Terekuapavë reko tee léi rovái pegua rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë oñemoingo léi rupive temimoimby ijeheguíva ramo, omotenonde'yva viru jeheka, ijehevéva ha oguerekokuaáva herekopy imba'e teéva. Iñamandaje rupive ha'e he'i ijehe ha'eha temimoimby itupäkuaa'yva, ipartido'yva ha omba'apóva opaite tetäyguápe guarä. Terekuapavë oñemboguata terekuarakuéra aty rupive, oñogueronohéva petei ñe'ëme ñomongeta rupive, oguenohë kuaáva tembiapoukapy ha ipokatúva omohenda haguä guarani ñe'ë opaichavoite ha omoirü iguata. **Akytä 7<sup>ha</sup>. Ombo'avareko ra'áva rehegua.** Oñemongu'e poräve potávo tapichakuéra apytépe, Guarani Ñe'ë Rerekuapavë omoañeteukáta hekoguataha tetä rembijokuái kuatia ñongatuhára rupive ha ojeruréta Paraguái Ruvichavetépe tomonei. Ko'ä mba'e rupive hi'avareko añetéta Guarani Ñe'ë Rerekuapavë. **Akytä 8<sup>ha</sup>. Ñopytyvörä rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë ikatu oñemoi oñoñe'ëme, oñopytyvö potávo, temimoimby ndive, taha'e tetäpypegua térä ambue tetä rupigua. Umíva rupi ikatu ogueroquata hembiapopy, ombohasávo ojupe tembikuaapy, tembiasapy ha mba'e apo reko kuaa. Ko'áva rupi ikatu he'i ohepyme'ëtaha katujete umi temime'ëmby, térä ombohovaitaha ambuéva, térä katu ojapyhy mba'e oñeme'ënteva ichupe ha ambue pytyvömbby. **MOAKÄHA III. GUARANI ÑE'Ë REREUAPAVË JEHUPYTYRÄ HA HEMBIAPORÄ TEE REHEGUA. Akytä 9<sup>ha</sup>. Jehupytyrä rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë hi'ä ohupyty ko'ä mba'e: a) Omboheko añetete Guarani ñe'ë, mba'e kuaa ojuhupytyva jeporeka pypuku rupive, kuatiápe oíva ha tapichakuéra ñe'ë reko rehe, ha avei omombarete guarani ñe'ë jeporu katu. ä) Omboaje guarani Achegety tee ha oikuaa upéva omopyendava'eräha pe achegety oiporúva'ekue Tetä mandajepavë Mohendapahárape, oikova'ekue ary 1992 me. ch) Ojapo guarani Ñe'ëryru tee ha ogueroike ipype mayma ñe'ë yma ha opaite ñe'ë ko'ágä oiporúva tapicha paraguái. e) Ojapo Ñe'ëtekuua tee ko guarani paraguáipe ojeporúvape guarä ha ombopyahu meme ohóvo. ë) Ojapo ñe'ëryru mba'apoharakuéra rembiporuräva ha ñe'ëndy tembikuaa remikotevëme guärä. g) Oheka máichapa guarani ñe'ë omongakuaa porävéta iñe'ëndy, taha'e ñe'ë jeporu térä ñe'ë ra'ä rupive ha omotenonde umi tape ombopyahu ha oguerojerakuaátava ko ñe'ë, omokangy'yre heko tee, iñe'ëpu, ijysaja, iñe'ëjoaju reko ha iñe'ë syry. h) Ogueroike guarani Ñe'ëryru teépe ñe'ë pyahu omoheñóiva guarani ñe'ë kuaaharakuéra ojeporu rire opa rupiete. i) Ombyaty umi ñe'ë pyahu omoheñóiva ijeheguirei guarani ñe'ë poruharakuéra, opa rupigua ha opaichagua tembiapohápe, ha omonei oike haguä guarani

Ñe'eryru teépe ojepyso rire ijeporu, nomombiáima guive ko ñe'ë reko tee, iñe'ëpu, ijysaja ha iñe'ëjoaju reko. i) Oguerojere ñe'ë yma ho'ava'ekue tesaráipe, omoingove jey ha omoï ojeporu jey haguäicha. j) Ombohape ojekuaa ha ojeporu haguä umi ava guaranietéva ñe'ë, oñemoingekuaa haguäicha guarani paraguái ñe'ëndýpe. k) Ohejauka hendápe umi táva, ysyry, vyty, ha tendakuéra réra oíva guaraníme; oguerojere umi téra ho'ava'ekue tesaráipe ha opavaite umíva tojehai guarani achegety teépe. l) Ombyatypa ha omohenda guarani oñeñe'ë ha ojehaiháicha ko'ágä, omopyenda haguäicha umíva rehe ijeporu reko tee. m) Oipysyrö, ohejauka hendápe ha oikuaauka guarani ñe'ëjoaju reko tee. **Akytä 10<sup>ha</sup>. Guarani Ñe'ë Rerekuapavë ikatúva ojapo rehegua.** Terekuapavë ikatu ojapo ko'ä mba'e: a) Ombosako'i tembiaporä oipysyröva, ohejáva hendápe, omboheko añetéva ha ohekojoráva guarani ñe'ë tapicha paraguái oiporúva, ha omongu'e ijepapo. ä) Omboherekua tapiate guarani ñe'ë ojeporu porä haguä, iñe'ëtekuaa tee rupive. ch) Omongu'e tembiapopy avañe'ë oiporu haguä tetä rembijokuái ha momaranduharakuéra, ha oporoykeko ojeporu porä haguä. e) Omomyi tembiapopy oguerojeráva guarani ñe'ë, omongakuaa iñe'ëndy ha oñangareko mbarete iñe'ëjoaju reko tee rehe. ë) Oñangarekova'erä avei tojejapo Tetä Léi Guasu he'íva iñakytä 77-pe: "Oñehekombo'eva'erä mitä iñe'ë ypykuépe"; ha avei he'íva Léi 4.251/10: "Ñe'ënguéra reheguáva" imoakäha 4-pe, iñakytänguéra 26, 27, 28, 29 ha 30-pe, ha osëva'erä tapépe oí jave joavy térä oñemboykéramo léi he'íva. g) Oñangareko guarani ñe'ë ñeporombo'ére, oñembo'e haguä iporupyräicha, opaite mbo'esyry ñane retäme oívape, ha oíke avei pévape aranduovusúpe ojejapóva h) Oporomoakäraku ojejapo ha oñemyasäi haguä opaichagua kuatia guarani ñe'ëme i) Ombohováí opaite tapicha ha tapicha atykuéra remiporandu ñe'ë reheguáva. **MOAKÄHA IV. TEREKUARAKUÉRA REHEGUA. Akytä 11<sup>ha</sup>. Terekuára retakue rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavëme oí 30 Terekuára tee. Ko'ä Terekuára aty pokatu rupive oñemboguata Terekuapavë, ha oporohenói jave ñembyaty añeterä oíko ichugui Amandaje. **Akytä 12<sup>ha</sup>. Terekuára ramo oñemoíva rehegua.** Tapicha imarangatúva, oñemoíva Terekuára ramo, opyta hekove pukukue javeve guäräma. Upéva Terekuára añoite ikatu ijehegui omoambue, ojeruréramo Guarani Ñe'ë Rerekuapavëme tomboyke ichupe, ha péva ijeheguiete ikatu avei oporomboyke. Ha katu, Terekuapavë añoite ikatu oheja opype térä omboyke Terekuárape. **Akytä 13<sup>ha</sup>. Terekuára pokatu jojapaité rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavëme umi 30 Terekuára tee peteïchapaite ipokatu, hembiapopy ha hembiaporä tee. Terekuapavë Yta, hapicha terekuára apytépe oí tenonderäite, ha katu javeguánte avei, ha ojojáramo hapichakuéra py'a remiandu, ha'e ombojoavyva'erä. Terekuára ojapyhýva pokatu Terekuapavëme, ojapyhy avei tembiaporä tee upépe oíva. **Akytä 14<sup>ha</sup>. Papapy ojeporúva Guarani Ñe'ë Rerekuapavëme rehegua.** Terekuarakuéra ijypykuéva opyta umi papapy oñeme'ëva'ekue ichupekuéra reheve. Umíva oñemoíva'ekue achegety rysýi rupive Paraguái Ñe'ëguéra Sämbhyha Rembiapoukapy P<sup>py</sup> 80/12-me, ha

upéicha ramo jepe, ndojoavýi. Opaite oike pyahúva upe rire ojapyhyva'erä ohóvo papapy oúva ichupe. Terekuára oikéva ambue rekovia katu, ojapyhyva'erä upe terekuára oñemyengoviáva papapy. **Akytä 15<sup>ha</sup>. Oñekotevëva ojeike haguä Terekuára ramo rehegua.** Ojeike haguä Terekuára ramo oñekotevë ko'ä mba'e: a) Kuimba'e térä kuña paraguái va'erä.

ä) Tapicha okakuaapaitémava. ch) Herakuáva'erä ikatupyryha guarani ñe'ëme, taha'e imohesakäme, imbojeguápe térä iporombo'épe e) Oguerekova'erä hembiapokue imyasäimbyrémava, hypy'ü ha ipypukúva, umi mbohapy tembikuaa, vore ch) -pe ojejeruréva rehegua ë) Tapicha imarä'yva va'erä. Ndoguerekova'eräi mba'eve ombotyáva héra ha herakuä porängue.

**Akytä 16<sup>ha</sup>. Terekuararä jeike rehegua.** Mayma terekuararä, papapy 16 guive, oikeva'erä Guarani Ñe'ë Rerekuapavëme Terekuarakuéra py'a rembipota rupive, he'iháicha Léi Ñe'ënguéra reheguáva, iñakytä 44-pe. Oiméramo Terekuára ipore'yetéva, oñemoingeva'erä hendaguépe hekoviarä. Hetáramo ipore'yetéva, Terekuára Atyravë ikatu omoinge peteĩ jeýpe moköi moköi meve umi oikesévape. Terekuararä rehe ojerureva'erä mbohapy Terekuára. Tenonderäite Terekuára Atyravë ohechava'erä ikatúpa oñepirü upe tapichápe, ha ikatúma guive ojerure ichupe hekovekue kuatia rehe, hembiapokuerakue ha kuatia añete iñarandu rechaukaha. Upéva nde'iséi gueteri oikétamaha katuete Guarani Ñe'ë Rerekuapavëme upe terekuararä. Upéva oikeva'erä ombojojáramo hemiandu Terekuarakuéra oíva atýpe, mbohapy vorégui moköi.

**MOAKÄHA V. TEREKUÁRA IMOMBA'EPÝVA HA MOIRÜMBÝVA REHEGUA. Akytä 17<sup>ha</sup>. Terekuára Imomba'epýva rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë ikatu omoĩ Terekuára Imomba'epýva ramo tapicha hembiaipo porä va'ekue guarani ñe'ë ñemombaretépe, taha'e ñe'ë reko oikuaávape, ikatupyryva ñe'ëmbojeguápe, avañe'ë ñeporombo'épe, térä katu ambue mba'e ko'áva reheguápe. Guarani Ñe'ë Rerekuapavë voi ohupiva'erä ävape Terekuára Atyravë térä Amandaje rupive; ha taha'e ha'éva tape, Terekuarakuéra oíva atýpe omoíva'erä katuete ipy'a rembipota mbohapy vorégui moköi.

**Akytä 18<sup>ha</sup>. Terekuára Moirümbýva rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë ikatu omoĩ Terekuára Moirümbýva ramo mayma tapicha paraguái térä pytaguápe, herakuä guasu ramo hembiaipo porängue rehe guarani ñe'ë jehapyatýpe. Upevarä Terekuarakuéra oíva atýpe omoíva'erä ipy'a rembipota mbohapy vorégui moköi.

**Akytä 19<sup>ha</sup>. Ikatúva ojapo Terekuára Imomba'epýva ha Moirümbýva rehegua.** Terekuarakuéra Imomba'epýva ha Moirümbýva ikatu oike opaite Terekuára Atyravëme ha iñamandajépe. Umívape ikatu oñe'ë ha katu ndoiporavokuaamo'ái mba'eve.

**Akytä 20<sup>ha</sup>. Mbo'y jeguaka rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë omoĩ mbo'y jeguaka hérava "Nicolás Yapuguay". Upéva oñeme'ëkuua tapicha térä temimoĩmbýpe, oipytyvö añete riréramo Terekuapavëme ohupyty haguä hemikotevë. Atyravë ombojojáva'erä hemiandu upevarä.

**MOAKÄHA VI. IKATU'YVA OJEJAPO, TEKÓ MARÄ POHANO HA ÑEMBOYKE REHEGUA. Akytä 21<sup>ha</sup>. Terekuára ikatu'yva ojapo rehegua.** Terekuára tee ndaikatúi: a) Oiporu Terekuapavë réra ijehegui,

omomarandu'ÿre ichupe ha oñemonei'ÿre hambijerure, taha'épara'e omoherakuä potávo mbo'esry téra ambue tembiapopyrä, ohejataramo hepykue ijupe guarä. ä) Ojapo ogu'ÿvo ha oikuaauka opavavépe Terekuapavë remimbo'epy imboapu'apyrémava, ñe'ëkuaaty mboguatapyrä rehegua. ch) Omboykete voi Terekuapavë ñoñe'ëme'ë, kuatia rehe imoimbyréva, ha apoukapyrä oguenohëva. **Akytä 22<sup>ha</sup>. Teko'avykue ñemyengoviarä rehegua.** Terekuára tee oja'póva umi mba'e ikatu'ÿva ojejapo, oiva ko tekoguatahápe, ojehejava'erä okápe peteï ary pukukue jave, téra katu ndojehejái ichupe omoakä mba'évéichagua tembiapopyrä renda iporavopýva. Hekoavykue oñembohováí pohyiveva'erä ichupe ojehekoavy tuicháramo. **Akytä 23<sup>ha</sup>. Ñemboykete rehegua.** Terekuára tee ohechagimantéva Terekuapavë rembiapopy, ou'ÿre atyhápe 50 % peteï arýpe, ohechauka noisevéimaha terekuára ramo. Upéicharamo hapicha Terekuarakuéra ikatúma oiporavo hekoviarä. Upe hekoviarépe oñeme'ëmbava'erä oñemyengoviáva rekome'ëmby, peteï ary pukukue javeve, ha ombotývo upéva, ikatu kuaa oñemohenda pyahu jepi ohóvo. **Akytä 24<sup>ha</sup>. Terekuára pore'ÿ rehegua.** Mayma Terekuára ipore'ÿ aremítaramo, taha'e ñemoaranduve rekávo, imba'apoha mombyrýgui téra mba'asýgui, Terekuára Atypavë omonei' kuaa ichupe. Pe Terekuára ikatu ojerure hekoviarä rehe. Opáichavo, Atypavë oiporavova'erä hekoviaräme. Ha'e voi ojeruréramo osëte haguä katu, oñemohendava'erä Terekuára Imomba'epýva ramo ha oñemoi' hendaguépe Terekuára tee ipyahúva. **MOAKÄHA VII. TEREKUAPAVË MBA'E TEE HA IVIRU REHEGUA. Akytä 25<sup>ha</sup>. Terekuapavë mba'e tee rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë mba'e tee hína ko'áva: a) Umi tembiporu ogapy, yvy ha óga ome'ëva ichupe Tetä Paraguái Rekuái, táva rekuái, tapicha yvypóra ha temimoimby, tetäyguáva ha pytaguáva. Atypavë omoneiva'erä umi temime'ëmby ha tembirejapy, ojokupytyramo Terekuapavë rekongatu ha hekoguatapy rehe. ä) Tembiapokueita oiva kuatiäre, mba'e hendupyräre, oñehendu ha ojehechava'eräichagua, hembiapokuéva voi. ch) Aranduka, hendupyrä ha ta'anga omýiva ñongatuha oiva ikotypýpe. e) Mba'e repyeta oguenohëva hembiapokuerakuégui. **Akytä 26<sup>ha</sup>. Iviru rehegua.** Terekuapavë viru hína ko'áva: a) Viru ome'ëva jepi chupe ohóvo Tetä Paraguái Rekuái ary javeve, Tetä rembiporurä apytépe, omboguata haguä hembiapopykuéra. ä) Viru ome'ëva ichupe tapicha yvypóra ha temimoimby, omoneima guive Atypavë. ch) Viru oguenohëva ome'ëvo aranduka, haipyre opaichagua, hendupyrä ha opaite oñehendu ha ojehechava'eräichagua, hembiapokue teéva voi. e) Viru oguenohëva ome'ëtévo téra oiporukáramo hepýre tekome'ëmby oguerékóva mba'e apopyre imba'e teéva rehe. ë) Oguenohëva hembiapógui, téra oimeraëva mba'égui, ikatu'ÿva oñemomarä ndojokupyty rehe teko marangatu reheve. **MBOJA'ORE II. MOAKÄHA I. GUARANI ÑE'Ë REREKUAPAVË ÑEMOHENDA REHEGUA. Akytä 27<sup>ha</sup>. Ñemohenda reko rehegua.** Omba'apo haguä, Guarani Ñe'ë Rerekuapavë oñemohenda kóicha:

- 1.- Terekuára Atypavë
- 2.- Terekuapavë Mboguataha
- 3.- Atypavë Pehë
- 4.- Mañangára Aty
- 5.- Temimoimby Ykekoräva
- 6.- Aty mayma peteï mba'e año

apoharä **Akytä 28<sup>ha</sup>. Terekuára Atypavë rehegua.** Péva hína Guarani Ñe'ë Rerekuapavë pu'akapaite rerekoha. Oiko oñomboatývo 30 véva Terekuára tee, taha'épa jepivegua térä jepivegua'yva atýpe, oñehenóiramo hekopete, ha oikóramo tenda ha aravo ñemoíva'ekuépe. Ikatu avei ojejapo ichugui amandaje jepiveguáva oguahëvo ára omoíva ko tekoguataha oñembopyahu haguä mburuvichakuéra, ha amandaje jepivegua'yva tekotevë jave, oñembohape potávo tembiapoukapy ogapypegua. Kóva ko Atypavë oisämbyhy Terekuapavëme. **Akytä. 29<sup>ha</sup>. Atypavë Rembiaporä tee rehegua.** Atypavë poguýpe oí opaite mba'e Guarani Ñe'ë Rerekuapavë rembiaporä tee, oíva guive Tetä Léi Guasúpe, iñakytä 77 ha 140-pe, Ñe'ënguéra Reheguáva léipe, P<sup>py</sup>. 4251/10, ambuevéva léi, ha'e, ko tekoguatahápe oíva, ndaha'éima guive mba'e ojehejáva Terekuapavë Mboguataha térä Amandaje pópe **Akytä 30<sup>ha</sup>. Quorum rehegua.** Terekuára Atypavë ikatu omba'apo oíma guive upe atýpe umi 30 terekuáragui mbytere ári peteíve (16). **Akytä 31<sup>ha</sup>. Aty py'yingue rehegua.** Terekuára Atypavë jepiveguáva oikova'erä katuete jepi, sa'ivéramo peteí jasy rire, ha jepivegua'yva katu tekotevë jave ramo. **Akytä 32<sup>ha</sup>. Apoukapy rehegua.** Terekuára Atypavë ikatu oguenohë tembiapoukapy oñemoí ramo oñoñe'ëme umi oíva atýpe mbytere ári peteíve, ko tekoguataha ndojeruréiramo hetave upéva upe mba'épe guarä. Jeporavorä ojepoupiva'erä terekuarakuéra térä katu oñehenói héra rupi peteítei omombe'u haguä hemiandu, upéicha ojeruréramo peteí Terekuára. Atypavë ikatu omoneí, Terekuára ipore'yva ohenduka haguä hemiandu térä omba'eporavo haguä umi tembiporu pyahu marandu moguahëha rupive, ohechauka porä ramo ndaikatúiguente noíriha upe atýpe. **Akytä 33<sup>ha</sup>. Tetaiteve ha jeporavo ojekuaa'yva rupive rehegua.** Oñemoíva'erä oñoñe'ëme umi Terekuára oíva upe atýpe, mbohapy vorégui moköi ha omba'eporavova'erä ojekuaa'yre hambiporavo, oñerenohë haguä ko'ä tembiapoukapy: a) Oike haguä peteí Terekuára pyahu Guarani Ñe'ë Rerekuapavëme ä) Omoneíva osë haguä Terekuapavëgui, hambijerure rupi, peteí Terekuára; ch) Ojepe'a haguä peteí Terekuárape Terekuapavëgui; e) Omoí térä omoambuéva Guarani Achegety tee. ë) Omoí térä omoambuéva Guarani Ñe'ëtekuaa teete. g) Omoneíva Guarani Ñe'ëryru teete ha umi ñe'ëndy opaichagua kuaapy térä mba'eapopýpe guaräva. h) Ogueroikéva peteí ñe'ë, tou ouhágui, guarani ñe'ëndýpe, taha'e oñeha'ä potávo raë, térä opytaitéma haguäicha. i) Oímeraëva ambue apoukapyrä Terekuára Atypavë oipotáva, oñemoíma guive oñoñe'ëme Terekuarakuéra tetaiteve rupive, ha he'i ojejapova'eräha ko'ápe oñemoíháicha. Péicha ndojejapóiramo, umi tembiapoukapy oñerenohëva ojererekova'erä oiko'yva'ekue ramo. **Akytä 34<sup>ha</sup>. Aty oikóva tapichakuéra rovake ha mbohupa'yre rehegua.** Terekuára Atypavë oñemboatyva'erä Terekuapavë rógape ha tapichakuéra rovake, ndoje'éima guive tetave rupive iporäveha oñemboaty Terekuarakuéra año, mbohupa'yre. Kóichagua atýpe ndaikatúi oívo Terekuara'yva, ha katu oñemboguaryva'erä kuatiáre umi ñomongetakue. **Akytä 35<sup>ha</sup>. Amandaje Jepivegua rehegua.** Amandaje Jepiveguáva hína Terekuára Atypavë iporavopyréva. Ohenoiva'erä Terekuapavë Mboguataha 30 ára oiko mboyve

ha oñemomanduva'erã peteĩteĩva Terekuárape kuatiañe'ẽ rupive; opavavete oñemboheraguapyva'erã pe marandu kuatiáre. Oñehenoiva'erã avei umi Terekuára Imbojeroviapýva ha Imoirümbýva, 15 ára mboyve. Omoakãva'erã peteĩ Terekuára tee upe atýpe iporavopyre ha upe amandaje moakãhára oiporavova'erã ipytyvõharã. **Akytä 36<sup>ha</sup>. Amandaje Jepiveguáva opaite arypegua rehegua.** Amandaje Jepiveguáva oñembyatyva'erã jasykõi jave opaite arýpe, ko'ã tembiaporã rysýi reheve: 1.- Oñemoñe'ëva'erã Amandaje Jepiveguáva oiko ramovéva ñe'ëngue. 2.- Ojedoravova'erã Terekuára Amandaje oisãmbyhýtava. 3.- Terekuapavë Yta omombe'uva'erã ojejavova'ekue upe ary opa ramóvape ha upéi Sãmbyhyhára oporanduva'erã mba'épa oje'e umi oñemombe'uva'ekue rehe. 4.- Viru rerekua oikuaaukava'erã mba'épepa ojedorura'e viru oikeva'ekue upe arýpe; ha omoirüva'erã iñe'ë Mañangára remiandu haipyrepe. 5.- Marandu viru jeporu rehegua ñehesa'yjo, ñemoneĩ térã ñembotove. Viru rerekua oikuaaukava'erã opavaite Terekuárape pirapire jeporu reko rapykuere, 15 ára oiko mboyve Amandaje jepiveguáva. Terekuapavë Mboguataha noporoheinóiriramo Amandaje jepiveguavarã ohasa rire 90 ára jasykõi paha, Mañangára tee oporohenoiva'erã upe Amandajerã. **Akytä 37<sup>ha</sup>. Amandaje oikova'erã jepi mbohapy ary rire rehegua.** Amandaje oikova'erã jepi mbohapy ary rire rembiaporãme, oñemoiva'erã oñemboyke'yre pe akytã kóva mboyveguápe oiva, ko'ã jehechapyrã: 1.- Guarani Ñe'ë Rerekuapavë Ytarã jeporavo. 2.- Tapichakuéra oikeva'erã Terekuapavë Mboguatahápe jeporavo. 3.- Mañangarakuéra, tee ha hekoviara'va, jeporavo. 4.- Mokõi Terekuára jeporavo, omboguapyva'erã héra Amandaje Sãmbyhyhára ha ipytyvõhára ndive, ñe'ëngue mbokuatiapyre rehe. **Akytä 38<sup>ha</sup>. Terekuapavë Mboguataha rehegua.** Oiva'erã Terekuapavë Mboguatahápe: a) Terekuapavë Yta ä) Moköivéva Ytamirí ch) Pytyvõhára Guasu ha Ñe'ëngue mbokuatiahára e) Viru rerekua, ha ë) 6 Terekuára Atypavë Pehënguéra Motenondehára. Opavave tapicha Terekuapavë Mboguatahápe oítava ojedoravova'erã py'a joja rupive. Terekuára oiva guive Amandajépe omoiva'erã hemiandu kuatia rehe oikuaauka'yre, ha oñemboatyva'erã mbytere ári peteĩve. Péicha ojejavova'erã Amandaje oikóvajepi mbohapy ary rireguápe, ha tapichakuéra iporavopyréva omba'apova'erã mbohapy ary pukukue javeve, nosëiramo ijehegui rei upe mboyve. Avave Terekuára ndojedoravovéimava'erã upe oihápe guarã jey, oĩ rire upépe ojoysýire mokõi jey. **Akytä 39<sup>ha</sup>. Guarani Ñe'ë Rerekuapavë Ytarã jeporavo reko rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë Ytarã ojedoravova'erã ha'eñoite, téra ñemoĩ rupive kuatiáre ha ojehechauka'yre. Umi ojepotáva oiko Yta ramo réra, oñemboguejyva'erã Atypavëme oñoa'ã haguã hapicha ndive, ha oykekova'erã héra, michivérö, mbohapy Terekuára. Osë haguã Terekuapavë Yta ramo, ojeroviava'erã hese terekuára tee retakuégui (30) mbytere ári peteĩve (16). Oñoa'áva ndohupytyíramo upéva, ojedoravo jey va'erã ha opytava'erã ñoa'ãme umi mokõi ojejeroviave hague. Ojeikévo mbohapyha ñoa'ãme, ndaikatuvéima oĩ Terekuára oporoporavo'yva. **Akytä 40<sup>ha</sup>. Terekuapavë Mboguataharã jeporavo rehegua.** Ytamirí moköivéva ha opavaite oiva Terekuapavë Mboguatahápe, ojedoravova'erã

terarysýi oñembotyetéva ha oñemomyikuaa'ýva hendágui rupive. Umíva rupi oikeva'erä tapicha ikatuháicha ha léi eleytoral omohendaháicha, tapicha aty imbovyvéva rerapegua oike haguä avei. Ojekuaa rire mboy mboy Terekuárapa oí umi oñoa'áva ndive, oñemoíva'erä Ytamirí Peteíha ramo upe oreko hetavévape ha moköiha ramo hapykueriguápe. Atypavë Pehë Moakähára oñemoí haguä, oñemoíva'erä oñoñe'ëme Terekuarakuéra iporavopyréva. Umíva nosëi ramo oñoñe'ëme, Amandaje oiporavova'erä, jepoupi rupive, Peteítei umi Atypavë Pehë Moakäharä. **Akytä 41<sup>ha</sup>. Guarani Ñe'ë Rerekuapavë Mboguataha rembiaporä tee rehegua.** Terekuapavë Mboguataha rembiaporä tee péina oñemboysýi ko'ápe: a) Omoañeteva'erä opaite Terekuára Atypavë rembiapoukapy. ä) Omohenda ha oiporuva'erä hekópe viru ome'ëva ichupe Tetä Paraguái Rekuái, ha avei umi imba'e teéva. ch) Oikuaaukava'erä Terekuára Atypavëme mba'éichapa ohohína umi tembiapopy ha apopyrä Terekuapavë ogueroguatáva, ombotývo ary umíva. e) Oñangarekova'erä joaju rehe, Terekuapavë orekóva temimoimby oka gotyogua ndive, ha ogueroguata umi mba'e opyta'ýva Terekuára Atypavë poguýpe. **Akytä 42<sup>ha</sup>. Terekuapavë Mboguataha ñemboatyrä rehegua.** Terekuapavë Mboguataha ijatyva'erä moköi jey Peteí jasýpe. Umíva ikatuhína jepiguáva voi térä jepigua'ýva; ha opáichavo ojehejava'erä kuatiäre ñomongetakue ha katuete umi tembiapoukapy oñerenohëva. **Akytä 43<sup>ha</sup>. Terekuapavë Yta rembiaporä tee rehegua.** Terekuapavë Yta ojavova'erä katuete: a) Oí ha oñe'ë katui Guarani Ñe'ë Rerekuapavë rérape opáichavo ha omoakä aty añete péva ojavóva. ä) Ohenói ha oisämbyhy Amandaje jepivegua'ýva oikóva, Terekuára Atypavë ha Terekuapavë Mboguataha. ch) Ombohape Terekuapavë viru ha herekopy imba'ëva jeporu, omohenda hekópe ha omyenonde tembiapopyrä. e) Omboguapyva'erä héra kuatia rehe, ojoykére Viru Rerekua ndive, oñerenohëtaramo viru oñeñongatuhágui, umi temimoimby viru rehe omba'apóvagui; oñemboheraguapyva'erä avei opaite kuatia imbojeroviapyrä rehe. ë) Ytamirí Peteíha ha Pytyvöhára Guasu ha Ñe'ëngue mbokuatiahára oipyruva'erä Terekuapavë Yta ha Viru Rerekuápe ipore'ý ramo ko'áva. g) Ohepyme'ëva'erä Viru rerekua ndive umi hepyme'ëmbyrä rehe. h) Omboguapyva'erä héra ñe'ëngue mbokuatiapyre rehe, Pytyvöhára Guasu ha Ñe'ëngue mbokuatiahára ndive. i) Oiporuva'erä Terekuapavë viru hendápe porä ha Atypavë omoneíva'ekue rehe, ha omboguapyva'erä kuatia rehe mamópa ojeporura'e umíva. **Akytä 44<sup>ha</sup>. Ytamirínguéra rehegua.** Terekuapavë oguerekóta moköi Ytamirí, Peteíháva ha Moköiháva. Umíva ojeporavóta Terekuapavë Yta javeve ha omba'apóta ha'e omba'apo aja pukukue. **Akytä 45<sup>ha</sup>. Tembiaporä tee ha Ytamirínguéra ikatúva ojapo rehegua.** Ko'avä hína Ytamirínguéra rembiaporä tee ha avei mba'e ikatúva ojapo: a) Oykekóva'erä Terekuapavë Ytápe hembiapopýpe. ä) Ombojoajuva'erä Atypavë Pehënguéra rembiapo ikatu kuaa haguäicha osë ojupe ha oñomombarete. ch) Terekuapavë Yta ipore'ý jave omoakäva'erä, ojoapykuéri hysyiháicha, Amandaje jepivegua'ýva, Terekuára Atypavë ha Terekuapavë Mboguataha. e) Terekuapavë Yta ipore'ý ramo oguapyva'erä hendaränguépe hekovia, aty guasuha rupi. ë) Oguapyva'erä Terekuapavë Yta



rendaguépe, ojoapykuéri hysyiháicha, ha'e ndaikatuvéiramo oï, ohejaitéramo Terekuapavë Yta, téra omanóramo. **Akytä 46<sup>ha</sup>. Pytyvöhára Guasu ha Ñe'ëngue mbokuatiahára rembiaporä tee rehegua.** Terekuapavë Pytyvöhára Guasu rembiaporä tee hína: a) Ohai, oñemboheraguapy ha omoañeteva'erä ñomongetakue ohejáva Amandaje, Terekuára Atypavë ha Terekuapavë Mboguataha. ä) Ome'ëva'erä ojerurévape Terekuapavë rembiapoukapy ra'anga ha ambue kuatia ra'anga. ch) Oñangarekova'erä Terekuapavë kuatiañe'ë ha ijekupytyrä rehe, he'iháicha ichupe Terekuapavë Yta, ñoñe'ëme'ëmyre oïva, ha Terekuára Atypavë. e) Ojesarekova'erä opaite marandu oïva rehe, Terekuapavë ikatúva oiporu ha tekotevéramo ombohasa Terekuapavë Ytápe, téra Atypavëme hembiecharä. ë) Oñangarekova'erä Terekuapavë kuatiakuéra rehe ha omoñepyrü, omongakuaa ha oñangareko iñaranduka raity rehe. g) Oporohenóiramo atyrä Terekuapavë Yta, ha'e oporomomaranduva'erä kuatiañe'ë rupive, mbykyve ramo, 48 aravo oiko mboyve upe aty. h) Oñangarekova'erä Terekuapavë Yta rembiaporänguéra rehe ha ombohysyiva'erä mba'e mba'érepa oñeñe'ëta aty oikótavape. **Akytä 47<sup>ha</sup>. Ñomongetakue mbokuatia rehegua.** Opaite Terekuára Atypavë, Amandaje jepivegua'yva, ha Terekuapavë Mboguataha ñomongetakue, ombokuatiava'erä Pytyvöhára Guasu guaraníme. Umíva ikatu oñembohasa *Castilla* ñe'ëme ha ojereraha ijyke rehe. Upéva ikatúma ha'e oheja mba'apoharakuéra pópe. **Akytä 48<sup>ha</sup>. Viru rerekua rembiaporä tee rehegua.** Terekuapavë Viru rerekua rembiaporä tee hína äva: a) Oñangareko ha ohechava'erä mba'éichapa ha moöpa ojeporúta Terekuapavë viru, omohenda haguéicha Terekuára Atypavë ha ohechauháicha ichupe Terekuapavë Yta ä) Ohepyme'ëva'erä, ohendu rire Terekuapavë Ytápe, opaite mba'e omoneíva'ekue Atypavë, Terekuapavë Mboguataha téra Terekuapavë Yta, ouháicha. ch) Omboguapyva'erä aranduka léi remimoïmbýpe opaichagua viru ñemongu'ekue ha omba'e mombe'uva'erä katuite ary pahápe téra ojerure vovénte ichupe Terekuára Atypavë. e) Ombokuatiapaiteva'erä mba'erepy orekóva Terekuapavë, ha oiméramo mba'e pyahu, omboguapyva'erä katuite ikuatiápe.ë) Oñemboheraguapyva'erä *cheque* rehe Terekuapavë me'ëmyräre Terekuapavë Yta ndive, téra katu Ytamirí ndive. **MOAKÄHA II. ATYPAVË PEHËNGUÉRA REHEGUA. Akytä 49<sup>ha</sup>. Atypavë ñemboja'o rehegua.** Atypavë oñemboja'o kóicha: a) Atypavë Pehë omba'apóva Ñe'ëpykuaa rehe. ä) Atypavë Pehë omba'apóva Ñe'ëtekuaa ha Jehaikatu rehe. ch) Atypavë Pehë omba'apóva Ñe'ëndy ha Ñe'ë pyahu kuéra rehe. e) Atypavë Pehë omba'apóva Ñe'ëmbojegua ha Ñe'ëmoasäi rehe. ë) Atypavë Pehë omba'apóva Tetäygua ñe'ë reko ha Ñe'ëköi rehe. g) Atypavë Pehë omba'apóva Avañe'ë ñepysyrö ha ijepysove rehe. **Akytä 50<sup>ha</sup>. Atypavë Pehënguéra ñemboapyte rehegua.** Opavaite Atypavë Pehëme oïva'erä 5 Terekuára ha imotenondeharä ojeporavova'erä Amandajépe. Terekuára oiháicha oikévo Terekuapavëme oiporavomava'erä katuite peteíva omba'apotahápe ha upéva ári jey ikatu oñemoiuka moköi Atypavë Pehëme oiséramo. **Akytä 51<sup>ha</sup>. Atypavë Pehë Motenondehára ñemboguapy pukukue rehegua.** Atypavë Pehë Motenondehára, ojeporavova he'iháicha

Akytä 40, hi'areva'erä upépe Terekuapavë Mboguataha javeve. Ha katu, oñemopore'yramo ijehegui térä ndaikatuvéiramo oï Moakähára ramo, ikatu iñirünguéra oiporavo ijapyteguikuéra hekoviarä ha omomrandu Terekuapavë Mboguatahápe. **MOAKÄHA III. ATYPAVË PEHËNGUÉRA REMBIAPORÄ TEE REHEGUA. Akytä 52<sup>ha</sup>. Atypavë Pehë omba'apóva Ñe'ëpykuua rehe rembiaporä tee hína:** a) Ohapojó'ova'erä guarani ñe'ë opaichaite, taha'e iñe'ëpu, iñe'ëndy, iñe'ërapo, ijysaja mboheko, iñe'ëjoajungatu, he'iséva ñe'ë ha iñe'ësyry. ä) Oikuaaukava'erä Terekuára Atypavëme ha ambue Atypavë Pehënguérape umi hembiresa'yjopyre. ch) Ojerureva'erä ambue Atypavë Pehëme tomoñe'ë ha tohesa'yjo tembiapopyre oïva ñe'ë jehapojó'o rehegua, tetäyguá ha pytagua iñarandúva rembiapokue. e) Ojerureva'erä mbo'ehaovusukuérape, tetä mba'éva ha tapicha mba'évape, tomoï temimbo'epy guarani ñe'ëpykuua, ñe'ëtekuua ha ñe'ëmbojegua rehegua, ha avei Paraguái ñe'ëköi rehegua ha opaichagua kuaapyrä ohekojoráva ñe'ënguéra reko. ë) Oporomokyre'yva'erä ojejapo haguä amandaje, ñomongeta jere, ñemoñe'ë ha mbo'esyry opavaite ñe'ëpykuua rakä reheguáva rehe, ha ojopyveva'erä upe hakä tembiporu pyahu oiporúva ndive, ha ojokuái umivarä tapicha iñarandúvape taha'e tetäguá térä pytagua. g) Ohatapyñava'erä ojerereko kuaa haguä pirapire oipytyvöva temimbo'e ha ambue tapicha oñemoarandusevévape, oñembokatupyry haguä ñe'ëpykuuaápe, Paraguáipe ha ambue tetäme. **Akytä 53<sup>ha</sup>. Atypavë Pehë omba'apóva Ñe'ëtekuua ha Jehaikatu rehe rembiaporä tee hína:** Omono'öva'erä mayma tapicha rembiapopyre ñe'ëtekuua rehegua, omopeteï ha omobhasa Terekuára Atypavëme, guarani Ñe'ëtekuua teerä. ä) Ojerurekatuva'erä Terekuára Atypavëme tomohenda poräve ha tomboaje, ha upéi tomobhasa Atypavë Pehë Ñe'ëmbojegua ha Ñe'ëmoasäi rehe omba'apóvape, ombokuatia ha omomrandu haguä tetä ruvichakuérape. ch) Oykekova'erä guarani ohesa'yjövape, tomongu'e ñe'ëtekuua ñemyesakä ha tomokyre'y iñemoasäi. e) Omongu'eva'erä tojejapo opaichagua tembiporurä mbo'epýpe, ombohapéva guarani ñe'ëtekuua. ë) Terekuára Atypavë omboaje rire Ñe'ëtekuua tee, ombopyahuva'erä ohóvo ogueroike potávo ipype tembikuaa osë ramóva tapicha arandu jetypekakue ipyahuvévagui. **Akytä 54<sup>ha</sup>. Achegety rehegua.** Atypavë pehë omba'apóva Ñe'ëtekuua ha Jehaikatu rehe, ombohasava'erä Terekuára Atypavëme, pya'ete ikatuháicha, avañe'ë Achegety teerä orekopaitéva opavaite ñe'ëpu oiporúva guarani paraguái. Omboaje rehe upéva Atypavë, omomranduva'erä mbohapyve Tetä Rekuáipe, ha tenondete Tekombo'e ha Arandupy Motenondehápe, Paraguái Ñe'ënguéra Sämbhyhápé ha Tetä Arandupy Sämbhyhápé, ojojapaite peteï árrape, ikatu kuaa haguäicha ojepapa ára aty tekotevéva oñemoañete haguä tapichakuéra rekome'ëmbyrä oïva léipe. Upe rire Terekuapavë omyasäiva'erä tetäpy tuichakue javeve. **Akytä 55<sup>ha</sup>. Atypavë Pehë omba'apóva Ñe'ëndy ha Ñe'ë pyahukuéra rehe rembiaporä tee hína:** a) Ohapojó'ova'erä guarani ñe'ëndy yma guaréva ha ko'agäguáva. ä) Ojapova'erä pya'ete ikatuháicha peteï guarani Ñe'ëryru tee, upevarä oiporuva'erä umi ñe'ëryru oïmava voi ha omombe'uva'erä umi ñe'ë he'iséva guaranietépe, oiporu'yre ambue ñe'ë. ch)

Omono'öva'erä umi ñe'ë, tapichakuéra omoheñóiva ijeheguireínte Paraguái yvy tuichakue javeve ha opaite tapichakuéra omba'apoha rupi. e) Ojepovyvy katu va'erä ypykuéra guaraníme oñe'ëva ñe'ëndýpe ojuhu potávo ñe'ë ikatúva ojereroike guarani paraguái ñe'ëndýpe. ë) Omongu'eva'erä ñe'ëndymirí apo omboatýva ñe'ë ikatúva oiporu mba'apoharakuéra hembiapópe. g) Ojerureva'erä Terekuára Atypavë omoíngé haguä Ñe'ëryru teépe umi ñe'ë pyahu oñemoheñóiva iporupyrä tembiapo arandúpe ha avei tomboaje ojeporu meme rire opa rupi. h) Omoíngove jey va'erä ñe'ë yma ndojepurukatuvéimava ha oñepia'áva'erä ojeporu jey haguä. **Akytä 56<sup>ha</sup>. Atypavë Pehë omba'apóva Ñe'ëmbojegua ha Ñe'ëmoasäi rehe rembiaporä tee hína:** a) Ohesa'yjova'erä guarani ñe'ë mbojeguapyre, taha'e ñe'ë poty, mombe'ugua'u haipyre, ñoha'angará haipyre, ta'angamyirá haipyre, ñe'ëaranduhai, pukará moha'angapyre ha tembiporu porombo'erä, omonei potávo iporupyrä. Upéicha avei umi ñe'ëmbojeguapyre oíva ñe'ë ambuépe arapýre, oñembohasava'ekue guaraníme.

ä) Omoneiva'erä imyasäimbyrä ha iporupyrä tembiapopyre omombaretekuaátava Avañe'ëme ha avei oporomokyre'yva'erä oñembokuatia ha oñemoasäi haguä umi tembiapopyre osë'yva gueteri. ch) Omokyre'yva'erä mitä pyahukuérape tove tohai opaichagua ñe'ëmbojeguapy guaraníme. e) Ojapova'erä opaichagua aty, ñe'ë imbojeguapyréva jekuaarä, Paraguáype ha tetäpýre. ë) Ombokuatia ha omoasäiva'erä Guarani Ñe'ë Rerekuapavë rérape, opaichagua tembiapopyre omoneiva ha ojeruréva ichupe Terekuára atypavë. g) Ohesape'ava'erä Terekuára Atypavëme, tekome'ëmby orekóva Terekuapavë hembiapokue tee rehe, ha avei mba'éichapa oñembokuatiava'erä umi jekupytykue oíva tembiapopy oñemoasäitava ha oñemoitáva ñemumbyrä ramo. h) Oguenohëva'erä Terekuapavë remimoasäi kuatiápe, ñe'ë ryrü'ivépe ha opáichavo; avei ombopyahuva'erä ohóvo Terekuapavë ñanduti rogue, ojeheróva ambue ñe'ëme: *"página web"*. **Akytä 57<sup>ha</sup>. Ñe'ëmoasäimbyrä rehegua.** Mba'evéichagua tembiapopyre ndaikatúi oñemoasäi Terekuapavë rérape omonei'yre Terekuára Atypavë. Opaite Atypavë pehë rembiapokue oñereroguähëva'erä Terekuára Atypavëme omonei haguä. Kóva oguenohëséramo ijeheguiete ombohasava'erä Atypavë Pehëme, pe omba'apóva Ñe'ëmbojegua ha Ñe'ëmoasäi rehe, oguenohë haguä. Ojehepyme'ëmba rire upévale, pirapire hembýva opytamava'erä Terekuapavëme. Ha katu Terekuára Atypavë ikatu avei ojapouka ambue ñe'ë moasäihárape. **Akytä 58<sup>ha</sup>. Atypavë Pehë omba'apóva Tetäyguára ñe'ë reko ha Ñe'ëköi rehe rembiaporä tee hína:** a) Omongu'eva'erä jeporeka añete ojekuaa potávo mba'éichapa oí Paraguáipe guarani ñe'ë. ä) Oikuaaukava'erä tembiapopy omombe'úva mba'éichapa oí guarani ñe'ë Paraguáipe, oguenohëva'ekue tekove arandu, tapicha paraguái ha pytaguáva. ch) Ombyatyva'erä opaichagua tembiapokue ohapojó'o añetéva Paraguái ñe'ëköi osëva guarani ha karai ñe'ë ñembojopyrúgui. e) Omongu'eva'erä jeporeka añete ojekuaa ha ojehechauka porä haguä guarani paraguái reko. ë) Omongu'eva'erä jeporeka añete ohechaukáva Paraguái ñe'ëköi osëha guarani ha karai ñe'ë jotopa ha mba'e joporúgui. g)

Ohechaukava'erä Atypavë pehëme, pe omba'apóva Ñe'ëmbojegua ha Ñe'ëmoasäi rehe, máva máva tembiapokuépa oguenohëva'erä, oikotevëgui umívare temimbo'ekuéra ha tekove arandu ñe'ëre omba'apóva kuéra. **Akytä 59<sup>na</sup>. Atypavë Pehë omba'apóva Avañe'ë ñepysyrö ha imoasäive rehe, rembiaporä tee hína:** a) Ombohapeva'erä avañe'ë ñepysyrö, teko, joguereko, polítika ha apoukapy rupive, ha'e rupi Paraguái retäygua mba'e teete ojepoko kuaa'yva hese. ä) Oikeva'erä ijehegui umi káso vaípe, guarani ñe'ë rehe oñeñembohoryhápe, ojerurepotávo toñembojevvy téra toñemyengovia. ch) Oporomokyre'yva'erä ojeporu haguä guarani ñe'ë tekuiha róga rupi ha táva rekuaiha rupi. e) Oñangarekova'erä tove toñembo'e porä guarani ñe'ë mbo'ehaópe, iñepyrüete guive hu'äite peve, ha avei mamó ojeporuha rupi. ë) Oipytyvöva'erä guarani ñe'ë jeporúpe Tekombo'e ha Arandupy Motenondehápe ha opaite Aranduovusúpe, oñembo'e haguä ñe'ë ramo ha avei oñembo'e hagua ipype ambue mba'e, tekombo'e pukukue javeve. g) Ombopy'aguasu ha oykekova'erä umi tapicha ñe'ë moasäihárape, oguenohëva hembiapopy guaraníme, puhoépe ha ta'ängambyrýpe, ha avei guarani oiporu memévape, umi mba'e apopy karai ñe'ëme ojejavópape. h) Oporomokyre'yva'erä oimérö oguenohëséva mba'e apopy umi ñe'ë moasäiha rupi, ojeporutahápe guarani; avei oñangarekova'erä anítei oñemboty umi oimava, ha ojerure mbarete va'erä toñembojoja moköive tetä ñe'ë tee opaite ñe'ë moasäihápe. i) Omongu'eva'erä guarani ñe'ë jeporu umi ñe'ë moasäiha ojehaívape. ï) Oporomokyre'yva'erä ojeporu haçua guarani umi aty guasuha rupi, taha'e tekuitára ojavóva téra tapichakuéra ijehegui. j) Ojerure mbarete va'erä toñemoi guarani ñe'ë haipyre ojehecha haguáme, tape rechaukaha téra héra mombe'uha ramo, ha mba'e repy ñekuave'ëme. k) Ogueroviukava'erä umi ñe'ë moasäiha jarkuérape iporäha oiporu guarani ñe'ë hembiapopýpe, ha ohekava'erä máichapa omokyre'yvéta umi oiporúvape. **MOAKÄHA IV. MAÑANGÁRA ATY REHEGUA. Akytä 60<sup>na</sup>. Mañangára Aty rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë omoiva'erä peteï Mañangára tee ha ambue hekoviara'va. Upe teéva oñangarekova'erä Terekuapavë viru ñemongu'e reko rehe, ojejapo haguä ohechauhaháicha *Código Civil* iñakytä Pp. 1.124-pe. Upéva rovái ikatu *Contraloría General de la República* omoï ambuéva, viru tetä remime'ë jeporu reko rehe oñangarekova'erä. Umíva umi mañangára oñemoiva'erä amandaje jepiveguáva rupive ha ojejavovova'erä tapicha upéva voi hembiapo teévape, ndaha'éiva Terekuára, ha oreko'yva ambue hembiapo Terekuapavëme. Umíva hi'areva'erä mbohapy ary pukuke upe tembiapópe. Mañangára tekoviara'va oikeva'erä teéva rekovia upéva osë ramo ijeheguínte, oñemopore'y, téra ho'áramo katuve'y me. **Akytä 61<sup>na</sup>. Léi ikatúva ojeporu tekotevë ramo rehegua.** *Código Civil* rembiapoukapy ojejavováva tapicha aty ñemboguatápe, ikatu ojejavováva ko tekoguataha moimbaha ramo tekotevëro ha tekotevëhápe. **Akytä 62<sup>na</sup>. Mañangára remimombe'u rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë Mañangára tee, téra hekoviáro oiva ha'e ndaikatúirö, oikuaaukava'erä Terekuára Atypavëme mba'éichapa oihína Terekuapavë viru jeporu iñembokuatiápe, iñemongu'épe

ha iñemohendápe, oguähëvo ary paha. **MOAKÄHA V. TEMIMOÏMBY YKEKORÄVA HA ATY PETEÏ MBA'E AÑO APOHARÄ REHEGUA Akytä 63<sup>ha</sup>. Temimoïmby ykekoräva rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë remimoïmby ykekoräva hína: a) Tembiapo Rechaha ä) Tembiporu pyahukuéra Rerekua ch) Leikuéra jekuaápe oporohesape'áva e) Aty oñemoïva peteï mba'e añoite apoharä. **Akytä 64<sup>ha</sup>. Tembiapo Rechaha rehegua.** Terekuára Atytavë omoïva'erä peteï Tembiapo Rechaharä oikótava ohecha mante opaite tembiapopy ogueroguatáva ohóvo Terekuapavë Mboguataha ha Atytavë Pehënguéra. Ikatu avei omoï peteïteï tembiapo rechaha umi mba'e apopype guarä. Ojeporavova'erä upevarä tapicha oñemohembiapo teéva voi upévape, ha ojavova'erä hembiapo moköi jasy javeve opa mboyve ary. Oñembotývo tembiapoita peteï ary javeve guáva, oikuaaukava'erä hambirechakue Terekuára Atytavëme, opaite hakä'ikue reheve. **Akytä 65<sup>ha</sup>. Tembiporu pyahukuéra Rerekua rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë orekova'erä peteï Tembiporu pyahu Rerekua, omoingo ha oñangareková umi tembiporu rehe. Upéva oñemoïva'erä Terekuapavë Mboguataha poguýpe, ha oipytyvöva'erä opaite Atytavë Pehëme, ha avei mba'e apopyrä Terekuapavë omboguatávape. Ko tapicha oguerajerava'erä umi apopyrä tembiporu pyahu rupive ojejavóva, ha guarani ñe'ë rembiporuräicha omohendava'erä. **Akytä 66<sup>ha</sup>. Leikuéra jekuaápe oporohesape'áva rehegua.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë orekova'erä hi'ykekohára ramo peteï térä hetave léi rerekua oipysyrö kuaa haguäicha opáichavo umi tekome'ëmby léi ome'éva yvypórape, ñe'ë jeporu reheguáva. Oipysyröva'erä avei terekopy Terekuapavë mba'e teéva ha oñangarekova'erä tekome'ëmby imba'éva rehe. Umíva umi tapichápe ojehepyme'éva'erä hembiapokuetére peteïteï. **Akytä 67<sup>ha</sup>. Aty oñemoïva peteï mba'e añoite apoharä rehegua.** Terekuára Atytavë ikatu omoï opaichagua tapicha aty peteï mba'e año apoharä. Umívape oñemoïva'erä Terekuára tee. Oñemohendávo umichagua aty, ikatu ohenói mayma tapicha iñarandúvape ha ogueroiike opype pytyvörä; ikatu avei omomba'apo umi tapicha upe mba'épe iñarandúvape. Umíva umi aty ojavopávo hembiapopy oikuaaukava'erä Terekuára Atytavëme. **MOAKÄHA VI. TEMBIAPOUKAPY IPAHAPEGUÁVA REHEGUA. Akytä 68<sup>ha</sup>. Mba'e oi'yva ko tekoguatahápe rehegua.** Opaite mba'e oi'yva ko tekoguatahápe oñemoïva'erä, tekotevërö, tembiapoukapy hakä'ivévape. Ikatu oñemoï peteïteï Atytavë Pehëme guarä voi. Umíva omoïva'erä Terekuára Atytavë oñanduháicha ko tekoguataha, Léi Ñe'ënguéra reheguáva ha Tetä Paraguái Léi Guasu rembipota. **Akytä 69<sup>ha</sup>. Tembiapoukapy ipore'yva rehegua.** Oimérö pa'ü ohejáva ko tekoguataha; tembiapoukapy ojoavýva térä ndojogueraháiva, ha oimérö iñyptytüha; umíva omyesakáva'erä Terekuára Atytavë. Ojavova'erä oñanduháicha ko tekoguataha rembipota, ha Guarani Ñe'ë Rerekuapavë rembiaporä tee oñemoïva'ekue léi ñe'ënguéra reheguápe. **Akytä 70<sup>ha</sup>. Ijypykue ñemomba'eve rehegua.** Ko'ä Guarani Ñe'ë Rerekuapavë rekoguataha oñemboaje ojojaite amandaje jepivegua'yva rupive moköi ñe'ëme: avañe'ë ha karaiñe'ëme. Oiméramo ojoavyha, oñombohovaiha

térä iñyptyüha, oñemomba'eveva'erä guaraníme oiva ha'e rupi ijypykue. | **O P A** Oñemboaje ko'ä Guarani Ñe'ë Rerekuapavë rekoguataha táva Paraguáype, Paraguái táva guasúpe, jasypteĩ 12 (junio) jave, ary 2013 pe. **Ñe'ë rysíi guarani - karaiñe'ë.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë oiporu ko hekoguatahápe heta ñe'ë ha ñe'ë joaju guaraníme oñe'ëva ndoiporukatúiva. Upévore ko ñe'ë rysíipe oñemoĩ mba'etépa he'ise umi ñe'ë. Iporä avei hesakä opytávo, oiporu haguére ápe umi ñe'ë nde'iséi Terekuapavë omboajemaha; umíva ojeporu ra'ante gueteri hína. Ojereroikete haguä iñe'ëndýpe ojuhu porä ha oiporu raë va'erä heta tapicha guaraníme oñe'ëva. **A.Achegety.** Abecedario. **Achegety tee.** Ñe'ëpu aty rechaukaha oñemboajepyréva oguerekóva peteĩ tetä ñe'ë. *Alfabeto oficial de una lengua.* **Amandaje.** Aty guasu hekopete ojejapóva. *Asamblea.* **Amandaje jepiveguáva.** Aty guasu heko teépe oikóva. *Asamblea general ordinaria.* **Amandaje jepivegua'ýva.** Aty guasu oiko'ýtahágui oikóva. *Asamblea general extraordinaria.* **Akytä.** Léi ha ambue tembiapoukapy pehë oñe'ëva peteĩ mba'e rehe. *Artículo.* **Apoukapy.** Tekome'ë ojekuaaukáva léi térä ambue mburuvicha remime'ëmby upive. *Mandato legal.* **Aranduka.** Arandu rerekoha, ñongatuha. *Libro, papel impreso.* **Aranduovusu.** Arandu róga tuichavéva. Universida. Temimoĩmby oñembopypukuehápe tekombo'e. *Universidad.* **Ary.** Ára syry oñembotýva 12 jasyho rire. *Año* **Aty añete.** Aty ojejapóva hekópe. *Acto público, formal o solemne.* **Atypavë.** Terekuára Atypavë mbykyveháicha. *Reunión plenaria de la Academia en forma reducida.* **Atypavë Pehë.** Temimoĩ oikóva Atypavë mboja'opyrégui omba'apo potávo peteĩ mba'e oñemoíva ipópe. *Departamento de la Academia.* **Atypavë jepiveguáva.** Atypavë oikóva katucte oiko haguäha árape. *Reunión ordinaria del pleno de la Academia.* **Atypavë jepivegua'ýva.** Atypavë oiko'ýtahágui oikóva. *Reunión extraordinaria del pleno de la Academia.* **Aty oikóva tapichakuéra rovake.** Sesión o reunión celebrada en forma pública. **Aty oikóva mbohupa'ýre.** Sesión o reunión celebrada en forma reservada. **I. Ijeheguíva.** Ojeko'ýva avavére. Oikóva ha'e ae. Oikóva iñakä rehe. *Independiente.* **Ijehevéva.** Ojuhúva máichapa ogueroguata hekove osäingo'ýre avavére. *Autónomo. Autosustentado.* **Imomba'epýva, momba'epy.** Tapicha térä mba'e oñemomba'eguasúva térä ojehecharamóva. Tapicha imarangatúva. *El que es objeto de gran consideración o admiración. Persona honorable.* **Imoirümbýva, moirümbý.** Tapicha térä mba'e ikatúva oñemoirü téra oporomoirü. Jeroviaha. *Correspondiente en rango. Colega.* **Imboapu'apyre.** Oikopámava. Oñemohu'ämava. Oñemboapýmava. *Lo concluido, redondeado, determinado.* **J. Jasyteĩ, jasyköi, jasyapy.** Enero, febrero, marzo, etc. **Jeguaka.** Mba'e porä ojeporúva syva rehe térä pyti'a rehe ojehechauptávo pokatu térä jehechapyrä rei. *Medalla.* **Jeguerojera, guerojera.** Mba'e ojejapóva ojera haguä peteĩ mba'e ojetu'úva. *Desarrollar lo que se encuentra arrollado. Desarrollar una idea, una institución, una propuesta, una acción.* **Jehaikatu.** Ñe'ëtekuaa rakä oporombo'eva jehai porä reko rehe.

**Ortografía.** **Jehechapyrä.** Mba'e oñemoiva ñomongetarä atýpe térä amandajépe. *Asuntos incluidos en el orden del día.* **Jehekojora, tekojora.** Teko oñeñapytíva ñemosäso. Ikatu tapicha térä temimoimby reko, ojepysove potávo. *Liberar el modo de ser de una persona, sociedad, institución.* **Jeherekua, terekua, terekuára.** Ñangarekoha. Terekoha. Tapicha oporoguerékóva. *Cuidar, cuidador/a.* **Jeporavo.** Votación, elección. **Jeporavo ojekuaa'yva.** Tapicha omba'eporavo ramo ndoikuaaukáiva ivóto. *Votación secreta.* **K. Karaiñe'ë.** Castilla ñe'ë. España ñe'ë. *Lengua castellana o española.* **Katuve'y.** Ndaikatuvéiva oí térä oiko mba'e ramo. *Incompatibilidad sobreviniente.* **Kuatia mbojeroviapyrä.** Ñe'ëme'ëmbyre oñemoiva kuatia rehe. *Documento obligacional.* **L. Léi.** Tembiapoukapy ipokatúva ijehegui. *Ley.* **M. Máicha, máichapa.** Mba'éichapa mbykyvéva. *El modo de hacer, el cómo hacer.* **Mañangára.** Viru ñemohenda ha ñemongu'e rehe oñangarekóva. *Síndico.* **Moakähára.** Tapicha omoakáva peteï tembiapo, temimoimby térä peteï aty. *Director, jefe, presidente.* **MB. Mbohapy vorégui moköi.** Mba'e oñemboja'o jojáva mbohapy hendápe ha ojejapyhy ichugui moköi ivore. *De tres partes iguales tomar dos; dos tercios.* **Mboheko.** Tekorä ñemoï. Máichapa ojeikova'erä. Ñembohape. *Establecer pautas.* **Mbo'y.** Jeguaka sä. Jeguaka oñemosaingoha ajúra rehe. *Collar.* **Mbo'y Jeguaka.** *Medalla de honor.* **Mburuvichavete, tuvichavete, ruvichavete.** Tuvicha ipu'akapáva. Omandapaitéva. Hu'áitepeguáva. *Autoridad suprema de un país. Presidente de la República, Rey, Emperador.* **Mbytere ári peteive.** Tapicha aty oihápe peteive Mbyte ári. La mitad más uno. **Ñ. Ñanduti rogue.** Página web. **Ñe'ëjoaju.** Ñe'ëtekuaa rakä oporombo'éva mba'éichapa oñemohendava'erä ñe'ë ojoysýire he'i porä haguä temikotevé. *Sintaxis.* **Ñe'ëköi.** Bilingüísmo. **Ñe'ëkuaaty.** Arandu rakä ohechaukáva ñe'ë jeporu reko, ojeporu haichaite. *Lingüística.* **Ñe'ëmoasäi.** Ñe'ë oñemosarambíva kuaapyrä. *Publicaciones.* **Ñe'ëmbojeguá.** Ñe'ë oñembojeguáva mba'e poräme. *Literatura.* **Ñe'ëndy.** Ñe'ë oiháicha orekóva peteï tetä ñe'ë. *Vocabulario.* **Ñe'ëryru.** Tyru oguerekopaitéva ñe'ë oiporúva peteï tetä ñe'ë. *Diccionario general o Tesoro de una lengua.* **Ñe'ësyry.** Ñe'ë joaju rysýi ombosyryryva ohóvo tapicha oñe'ënguévo. Ñe'ë mbojeguapyre ndaha'éiva ñe'ëpoty. *Discurso Idiomático. Prosa. Narrativa.* **Ñe'ëtekuaa.** Arandu pehë oporombo'éva mba'eichaitépa ojeporuva'erä peteï tetä ñe'ë. *Gramática.* **Ñe'ëtekuaa tee.** Gramática oficial. **Ñemoañete, moañete.** Ñembokatu. Ñemoneï. Ñemboaje. Je'aprova. *Aprobar. Confirmar.* **Ñemboaje, mboaje.** Ñembokatu. Ñemoneï. Ñemoañete. *Aprobar, admitir, autorizar.* **Ñembo'avareko, mbo'avareko.** Temimoimby tapicha ava ramo oikogua'úva léi rupive ha ikatu'yva ojehecha. *Personería jurídica.* **Ñepesyrü, pesyrü.** Ñeporokombida, porokombida. *Invitar, invitación.* **Ñepesyry, pesyry.** Jepyaso hesehápe. Mba'e vai ñemombia. *Defender, defensa.* **Ñoa'ä.** Tapicha oñombohováiva tenonde rekávo. *Competición.* **Ñomongetakue ojehejáva kuatiäre.** Acta. **O. Oguývo.** Mba'e oïrangue hova yvatévo oiva iguy gotyo, térä opývo. *Al revés.* **Ojehekoavýva. Tekoavy.** Ojavýva teko porä rape. Opíava teko katúgui. Ojejapo'yará ojavóva. *Delincuente, delito.* **P.**

**Paraguái Rekuái.** El gobierno de la República del Paraguay. Gobierno Nacional. **Papapy, papaha.** Mba'e ojeporúva ojepapa haguä mba'e hetáva. *Número, cardinal u ordinal según el caso.* **Pavë.** Ñe'ëngy ohechaukáva mba'e tuichakue hu'äitepeguáva. Hasaha'yva. Ndashahavéimava. *Partícula de grado supremo.* **Potávo.** Ñe'ëteriregua ohechaukáva ñe'ë reko. Oime mamópa ikatuha jaiporu hekovia **"haguä"**, ha katu nameméi. Ojoavyhína ja'éramo: **aha amba'apo haguä** ha **aha amba'apo potávo.** **Pokatu.** Pu'akapavë opaichagua oguerekóva tapicha térä temimoimby. *Poder.* **Puhoe.** Radioemisora. **Ppy.** Papapy rekovia ojeporúva mbykyve haguä. *Nº.* **Pytyvöhára Guasu.** Ytápe térä Moakähárape oipytyvöva hembiapópe. *Secretario General.* **Pytyvöhára ñe'ëngue mbokuatiahára.** Omboguapýva kuatiáre oje'eva'ekue atyhápe. *Secretario de actas.* **T. Taha'épa, taha'épara'e.** Ñe'ë ojeporúva oje'e haguä oimeraévante ovaleha. *Sea para tal o cual objeto o cosa.* **Táva rekuái.** El gobierno de la ciudad. El gobierno municipal. **Techagi, jehechagi.** Mba'e jehecha rei. Mba'e vai térä tekotevë oíva rehe nopenáiva. *Indolencia, despreocupación. Ver y no accionar.* **Tembiapopy, tembiapopyrä, tembiapopyre.** Mba'e apo agäguáva, rireguáva ha mboyveguáva. *Trabajo o tarea en curso, futuro o terminado.* **Tembikuaapy.** Jaikuaáva ha ikatúva jaikuaa. *Lo que se tiene conocido o se puede conocer.* **Tembiasapy, tembiasapyre.** Jaikuaáva jahasapyrémagui hese ñande voi térä tapicha yvypóra. *Las experiencias personales o humanas, actuales o anteriores.* **Tembirejapy.** Mba'e ojehejáva, térä ikatúva ojeheja, ñemoñarépe térä ambue tapichápe, térä temimoimbýpe ojehe térä oñemano rire guarä. *Herencia o legado.* **Tembiporu pyahu marandu moguähëha.** Marandu ñemoguähë ombopya'evéva. *Los medios modernos de comunicación.* **Tembiapo rechaha.** Auditor de gestiones. **Tembiporu pyahu Rerekua.** Director de informática. **Temime'ëmby.** Mba'e ñame'éva térä ikatúva ñame'ë ñande rapichápe. *Objeto que se da o puede darse a otro.* **Temimoimby.** Mba'e oñemboavarekóva tembiporurä. Tapicha ramo oikogua'úva léi rupive ha ojehecha'yva. *Persona Jurídica. Institución.* **Tekoguataha.** Apoukapy oñemoíva uguata haguä hesete peteï temimoimby. *Estatuto.* **Tekoguatara.** Tekoguataha oñemonei'yva gueteri. *Proyecto de estatuto.* **Tekome'ë, tekome'ëmby.** Temimoï ombohapéva oñeme'ë haguä tapichápe imba'e teéva voi. *Derecho; instrumento para hacer justicia.* **Tekovakue ñembohováí térä ñembyekovia.** Sanción o pena aplicada a la falta o delito. **Tekuái.** Gobierno. **Tekuitára.** Gobernador. **Tekuaiha róga.** Óga omba'apohápe tekuaitarakuéra. *Locales oficiales.* **Terekopy, rerekopy, herekopy.** Mba'e ikatúva oguereko imba'e tee ramo tapicha yvypóra. *Cosas susceptibles de apropiación.* **Terekuára.** Tapicha oporoherekuáva. *Cuidador/a.* **Terekuára.** Tapicha guarani ñe'ë oherekuáva. *Académico, Académica.* **Terekuapavë.** Guarani Ñe'ë Rerekuapavë réra mbykyháicha. *Academia de la Lengua Guaraní.* **Terekuapavë Yta.** Tapicha omohenondéva, oisämbyhýva Terekuapavë. *Presidente de la Academia de la Lengua Guaraní.* **Terekuapavë Ytarä.** Terekuára oñoa'áva ijavegua ndive oiko haguä Yta ramo. *Candidato a presidente de la Academia.* **Terekuára Atypavë.** Aty



tuichavéva oikóva Terekuapavëme; oimbaitehápe Terekuára tee kuéra. *Reunión plenaria de la Academia.* **Terekuapavë Ytamirí.** Yta riregua. *Vicepresidente de la Academia.* **Tetäygua ñe'ë reko.** Ñe'ë ojeporu katuíva, oñehendu mantéva. *Uso social del idioma.* **Tetä Paraguái Rekuái.** El Estado paraguayo. **Tetä Léi Guasu.** La Constitución Nacional. **V Vete.** Ñe'ëngy ohechaukáva mburuvicha pokatu ijojaha'yva. Hasaha'yva. Ndashahavéimava. Hovaigua'yva. Ojoja hese **-pavë** ha avei **-paha**, ha katu péva ojeporu mburuvicha ha ka'avo ndive año. Péicha: *Mburuvichavete. Ka'avovete. El sumun, el supremo.* **Viru, iviru.** Mba'e ikatúva oñeme'ë opaite mba'e ñemumbyrä rehe. Pláta hogueva. *Dinero, billete; su dinero.* **Viru Rerekua.** Viru rehe oñangarekóva, oherekuáva. *Tesorero, Secretario del tesoro o de las finanzas.* **Y. Yta.** Óga jokoha ipopenóva, téra tapicha ipyapy ha ñnakä poráva, oñemoíva ojeko haguä hese hapichakuéra. *El principal, el guía, el primero entre todos. El presidente.* **Ytamirí.** Yta riregua. Yta michívéva. *Vicepresidente.* **Ysaja.** Forma. **Glosario castellano – guaraní.** La Academia de la Lengua Guaraní usa en el estatuto en guaraní palabras y frases poco usuales para el hablante común. Por eso en este glosario indicamos las acepciones específicas que son atribuidas a las mismas. El uso de estas palabras no significa que ya fueron aprobadas en forma definitiva por la Academia. Ella las usa en forma experimental y todavía se hallan sujetas a la sanción de uso que les puede otorgar o no el pueblo hablante del idioma guaraní. **A -Abecedario.** Alfabeto de una lengua. *Achegety.* **Academia de la Lengua Guaraní.** Guaraní Ñe'ë Rerekuapavë. (Nombre oficial). **Academia de la Lengua Guaraní.** Terekuapavë. (Forma abreviada del nombre de la Academia). **Académico, Académica.** Terekuára. **Acta.** Ñomongetakue ojehejáva kuatiáre. **Acto público, formal o solemne.** Aty añete. **Año.** Ary. **Aprobar** (una idea, una propuesta) homologar, allanarse a. Ñemoañete, moañete. **Aprobar,** admitir, autorizar. Ñemboaje, mboaje. **Artículo** de una ley o párrafo de un texto. Akytä. **Asamblea,** reunión formal. Amandaje. **Asamblea general ordinaria.** Amandaje Jepiveguáva. **Asamblea general extraordinaria.** Amandaje jepivegua'yva. **Auditor de gestiones.** Tembiapo rechaha. **Autónomo. Autosustentado.** El que asume su propio funcionamiento; provee sus necesidades propias, se sustenta por sí. Ijehevéva. **.B. Bilingüismo.** Ñe'ëköi. **C -Candidato a presidente de la Academia.** Terekuapavë Ytarä. **Colega. Correspondiente en rango.** Moirümbý. **Competición.** Competencia, carrera. Noa'ä. **Concluir, redondear, determinar.** Mboapu'a. **Conocimientos.** Lo que se tiene conocido o se puede conocer. El acervo científico. Tembikuaapy. **Constitución Nacional.** Tetä Léi Guasu. **Cosas susceptibles de apropiación por las personas.** Terekopy, rerekopy, herekopy. **Cuidar, cuidador/a.** Jeherekua, terekua, terekuára. **D. Defender, defensa.** Ñepysyrö, pysyrö. **Delincuente, Delito.** Persona que comete error de conducta. Ojehekoavýva. Tekoavy. **De revés, en sentido contrario.** Oguývo. **Departamento de la Academia.** Parte del pleno a la cual se le encarga una

tarea especializada. Atypavë Pehë. **Derecho.** Tekome'ë, tekome'ëmby. **Desarrollo, desarrollar.** Jeguerojera, guerojera. **Diccionario general o Tesoro de una lengua.** Ñe'ëryru. **Director, jefe, presidente.** Cabeza de un grupo. Moakähára. **Dinero, billete.** Viru. **Dinero, moneda.** Pirapire. **Director de informática.** Tembiporu pyahu Rerekua. **Discurso idiomático.** Prosa. Narrativa. Ñe'ësyry. **Documento obligacional.** Compromiso, pagaré. Kuatia mbojeroviapyrä. **Dos tercios.** Mbohapy vorégui moköi. **E- Enero, febrero, marzo, etc.** Jasyteï, jasyköi, jasyapy. **El modo de hacer,** el cómo hacer. Máicha, máichapa. **Establecer pautas** o normas de conducta; reglas. Mboheko. **Estatuto,** procedimiento obligatorio que debe seguir una entidad o persona jurídica en su funcionamiento. Tekoguataha. **Estado paraguay.** Tetä Paraguái Rekuái. **Experiencia,** personal o humana, actual o anterior. Tembiasapy, tembiasapyre. **F- Firma, firmar.** Teraguapy. Ñemboheraguapy. **Forma.** Ysaja. **G- Gobierno.** Tekuái. **Gobernador.** Tekuaitára. **Gobierno municipal.** Táva Rekuái. **Gobierno Nacional.** Paraguái Rekuái. **Gramática.** Forma correcta de uso de un idioma. Ñe'ëtekuaa. **Guaraní paraguay.** Variedad de la lengua guaraní hablada en el Paraguay por los paraguayos en mayoría, excluyendo a las variedades dialectales de los pueblos originarios que forman parte de la nación guaraní y perviven en territorio paraguay, así como en otros países de la América del sur. Guarani paraguái. **H- Herencia o legado.** Tembirejapy. **I- Incompatibilidad sobreviniente.** Katuve'y. **Independiente,** el que no depende de nadie, el que se auto gobierna. Ijeheguíva. **Indolencia.** Techagi. **Invitar, invitación.** Ñepirü, pepirü. **J - Junta Ejecutiva.** Organismo dinamizador o ejecutor de la Academia. GÑR Mboguataha. Terekuapavë Mboguataha. **L- La mitad más uno.** Mbytere ári peteive. **Labrar acta.** Ñe'ëngue mbokuatia. **Lengua castellana o española.** Karaiñe'ë. **Ley.** Léi. **Liberar el modo de ser.** Jehekojora, tekojora. **Libro.** Aranduka. **Lingüística.** Ciencia causativa que estudia la forma de uso real del lenguaje humano. Ñe'ëkuaaty. **Literatura.** Ñe'ëmbojegua. **Locales oficiales, del gobierno.** Tekuaiha róga. **M- Mandato legal,** norma jurídica o resolución tomada por una autoridad. Apoukapy. Tembiapoukapy. **Medalla.** Avalorio que pende del pecho de una persona, con significación religiosa o simple adorno. Jeguaka. **Medalla de honor.** Mbo'y Jeguaka. **Medios modernos de comunicación.** Tembiporu pyahu marandu moguähëha. **Número.** Papapy, papaha. **Nº.** Abreviatura de papapy. Ppy. **Orden del día.** Jehechapyrä. **Ortografía.** Jehaikatu. **P- Página Web.** Ñanduti rogue. **Partícula de grado supremo** que eleva la expresión a su máxima potencia; el sumun, el supremo. Pavë. **Persona honorable.** Tapicha imomba'epýva. **Persona jurídica.** Institución, ente ideal, creación ficticia de la ley. Temimo'imby. **Personería jurídica.** Ñembo'avareko, mbo'avareko. **Poder,** en su más amplio sentido. Pokatu. **Presidente,** guía, el primero entre todos. Yta. Mburuvichavete. **Presidente de la República.** **Rey. Emperador.** Mburuvichavete, tuvichavete, ruvichavete. **Presidente de la Academia.** Terekuapavë Yta. **Proyecto de estatuto.** Tekoguatara. **Publicaciones** en todas sus formas. Ñe'ëmoasäi. **Poder,** en su más amplio sentido. Pokatu. **R-**

**Radioemisora.** Puhoe. **Reunión extraordinaria del pleno de la Academia.** Atypavë jepivegua'ÿva. **Reunión ordinaria del pleno de la Academia.** Atypavë jepiveguáva. **Reunión plenaria de la Academia** o "El pleno del colegiado". Terekuára Atypavë. Atypavë. **S• Sanción o pena.** Tekoavykue ñembohováí térä ñembyekovia. **Secretario General.** Pytyvöhára Guasu. **Secretario de actas.** Pytyvöhára ñe'ëngue mbokuatiahára. **Sesión pública.** Aty oikóva tapichakuéra rovake. **Sesión reservada.** Aty oikóva mbohupa'ÿre. **Sigla** de la Academia de la Lengua Guaraní. GÑR. **Síndico.** Mañangára. **Sintaxis.** Rama de la gramática que enseña el relacionamiento de las palabras en la cadena hablada. Ñe'ëjoaju. **Sumun, el supremo.** Pavë. Paha.Vete. **T• Tesorero.** Viru Rerekua. **Trabajo o tarea en curso,** futuro o hecho en el pasado. Tembiapopy, tembiapopyrä, tembiapopyre.**U**. **Universidad.** Institución de enseñanza superior o terciaria. Aranduovusu. **Uso social del idioma;** sociolingüística. Tetäygua ñe'ë reko. **V** **Vicepresidente.** Ytamirĩ. **Vicepresidente de la Academia.** Terekuapavë Ytamirĩ. **Vocabulario.** Conjunto de palabras con que cuenta un idioma. Ñe'ëndy. **Votación, elección.** Jeporavo. **Voto secreto.** Jeporavo ojekuaa'ÿva.